

Ko 'eku palani fononga

Ko e palani ngāue (Action Plan) ko e faingamālie ia ke ke vakai'i ai 'a e ngaahi me'a 'okú ke sai'ia aí mo e ngaahi me'a 'okú ke poto aí, pea ke sio ki he ngaahi fakakaukau ngāue mo e ngaahi faingamālie ngāue kehekehe. 'I ho'o ako lahi ange fekau'aki mo e māmani 'o e ngāué, te ke lava 'o liliu pe fakafo'ou 'a ho'o ngaahi fakakaukau pea palani 'a ho'o ngaahi sitepu hoko'.

Fakamatala fakatautaha

'Oku kau ai ho'o anga fakafonua, fāmili, mo e feitu'u 'oku ke nofo ai.

**Ko hoku
hinga**

Ko 'eku community

Tohi pe valivali'i 'a e komiuniti 'oku ' ke kau kiai – ko hai 'oku 'i ai, pea 'oku fēfē hono faka-fotunga?
'Oku ke nofo 'i fē (hangē ko ha kolo lahi pe ko e ngaahi feitu'u 'uta)?

Te ke fakamatala'i fēfē ho'o komiuniti ki ha taha 'oku 'ikai ke ne 'ilo koe?

Ngaahi 'ulungaanga lelei

'Oku fakamatala'i 'e he ngaahi 'ulungaanga fakafo'ituitui 'a e anga 'o 'ou ko ha tokotaha. Fili 'a e ngaahi lea 'oku lelei taha ki hono fakamatala'i koe; hangē ko e anga'ofa, anga-lelei, falala'anga, fakafiefia, mo e anga-fakakaume'a.

Tonu/fakapatonu	Anga'ofa	Loto hounga'ia	Faitotonu
Mateaki'i	Mā	Fakafekau'aki	Ngāue lelei fakataha
'Aonga/faka'aonga'i lelei e 'ilo	Fakamātoato	Mālohi	Ongo'i ngofua/ongo ngofua
Tokanga	Nima homo/loto foaki	Loto to'a	Mou'i vilitaki
Falala'anga	Lēlea/Sai'ia he Talanoa	Fiefia 'i he feohi mo e kakai kehe	Longomo'ui
Anga kātaki	Tauhi taimi	Faingofua ke fetu'utaki mo liliu	Loto mālohi
Fakakaukau fakafo'ou	Anga fakafeohi	Fili totonu	Anga nonga
Anga lelei	Falala'anga	Fakafiefia/Fakaoli	Anga fakakaume'a

Fili 'a e 3-5 'o ho'o ngaahi 'ulungaanga lelei mahu'inga taha mei he lisi. Kapau 'oku 'i ai ha ngaahi 'ulungaanga kehe 'oku 'ikai 'i he lisi', tānaki atu foki mo ia.

Fekau'aki moau

Ko e konga ko eni 'oku fekau'aki mo e fekumi mo e 'ilo'i lelei koe. Te ke lava 'o 'e ke kiate koe pē:

- Ko e hā 'a e ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate au?
- Ko e hā 'a e ngaahi me'a 'oku ou sai'ia 'i hono fai?
- Ko e hā 'a e ngaahi taukei mo e 'ilo 'oku ou ma'u?

Fakakakato 'a e ngaahi konga 'i lalo ke tokoni ki hono 'ilo'i lahi ange ho'o ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate koe, ho'o ngaahi me'a 'oku ke manako ai, mo ho'o ngaahi lavame'a kuo ke a'usia.

Ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate au (poutuliki)

'Oku fakahaa'i 'e ho'o ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate koe 'a e ngaahi me'a 'oku mahu'inga taha 'i ho'o mo'ui'. 'Oku nau tatakī ho'o ngaahi fili pea lava ke nau faka'ai'ai koe. 'E lava foki ke tokoni ho'o ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate koe ke ke fili 'a e fa'ahinga ngāue pe ngaahi 'ekitiviti' 'oku fe'unga lelei mo koe.

Fili mei he ngaahi me'a 'oku hā 'i lalo' pe tānaki atu ho'o ngaahi me'a mahu'inga pē 'a'au.

Tokoni ki hoku komiuniti/marae/siasi	Fili tau'atāina
Ko 'eku anga fakafonua mo e ngaahi tukufakaholo	Hoko koha fa'ifa'itaki'anga lelei ki he ni'ihī kehe
Fai 'eku ngaahi fili pē 'a'aku	Ma'u pa'anga 'i he kaha'u
Fai ha ngaahi me'a fo'ou mo fakalakalaka ai	Tokanga'i mo malu'i 'a e 'ātakai
Fokotu'u mo a'usia 'a e ngaahi taumu'a	[Ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate au (poutuliki)]
Ma'u ha fakakaukau lelei	[Ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate au (poutuliki)]
Anga fakatupu fakakaukau fakafo'ou	[Ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate au (poutuliki)]

Fili 'a e 3 ki he 5 'o e ngaahi me'a 'oku mahu'inga kiate koe pea tohi ia 'i he feitu'u 'oku fakaava 'i lalo'.

Ngaahi me'a 'oku ou manako ai

'Oku fakamatala'i 'e he ngaahi me'a 'oku ke sai'ia ai 'a e ngaahi me'a 'oku ke fiefia ke fai pe loto ke ke ako lahi ange ki ai. 'E lava ke kau heni 'a e ngaahi ngāue, ngaahi lēsoni, pe ngaahi kaveinga 'oku tohoaki'i ai ho'o tokangá, hangē ko e sipoti, 'aati, tekinolosia, pe tokoni ki he ni'ihī kehē. 'E lava ke ke fakakakato 'a e sivi koe Interest Quiz 'i he Tahatū Career Navigator ke ke ako lahi ange fekau'aki mo ho'o ngaahi me'a 'oku ke sai'ia ai.

Fili 'a e ngaahi me'a 'i lalo/lisi 'oku ke fiefia ke fai pe 'oku ke mahu'inga'ia ai.

My interests

Va'inga netipolo	Fānifo	Lue 'i he vaotā pe mou'nga
Tokoni 'i he Marae	Faitā, me'a faitā	Kapa Haka
Kakau 'i tahi	Tau'olunga (tisiko)	Heka pasikala
Kuki/fei me'atokoni	Fanongo hiva	Monomono mo e langa (tufunga)
Tā Fakatātā	Va'inga keimi/tv	Tō ngoue
Tā Hiva/manako ki he fanongo hiva	Taimi fakafeohi mo e kaungāme'a mo e fāmili	Fa'u Tufunga pe Ngaahi Ngāue Nimamea'a
Hiva	'Aalo vaka	[Ngaahi me'a 'oku ou manako ai]
Tauhi fanga monumanu	Toutai	[Ngaahi me'a 'oku ou manako ai]
Heka hoosi	Ngāue 'i he Kōmipiuta	[Ngaahi me'a 'oku ou manako ai]
Va'inga sipoti	Fokotu'utu'u 'o e Ngaahi Polokalama mo e Me'a ke Fai	[Ngaahi me'a 'oku ou manako ai]
Ngaohi siueli hangē koe mama, vesa moe kahoa	Tānaki Koloa mo e Ngaahi Me'a pē	[Ngaahi me'a 'oku ou manako ai]

Ngaahi taukei

Ko e poto'i ngāue (skill) ko e malava ia ke fai ha me'a. 'I he taimi 'oku tau tupu hake ai mo akó ai, 'oku tau ako ai ha ngaahi 'ilo fo'ou pe fakalakalaka'i ange 'a e ngaahi 'ilo 'oku tau ma'u '. 'E lava ke faingofua, hangē ko hono ngaahi 'a e mohengá, pe toe faingata'a ange, hangē ko hono ngāue'aki ha me'alea pe fa'u ha polokalama komipiuta. Fili 'a e ngaahi 'ilo 'i lalo 'oku ke fiefia ke ngāue'aki pe 'oku ke poto lelei ai '.

'Oku ou sai'ia he:

Fakakakato 'eku ngāue 'i he taimi kuo tuku mai	Sivisivi'i 'a e ngaahi fakakaukau mo fai ha ngaahi tesi
Fakamatala'i 'eku ngāue ki he ni'ihī kehe	Monomono ha ngaahi me'a pe 'ilo'i 'a e palopalema
Akoako pe ako ngāue ke toe lelei ange	Kau 'i ha timi pe kalapu
Palani mo fokotu'utu'u ha ngaahi 'ekitiviti	Kau 'i he ngaahi talanoa mo e fetalanoa'aki
Lea ki ha kakai 'i ha kulupu	Lea 'i ha lea kehe
Ngāue'aki ha me'angāue ke ngaohi pe monomono ha me'a	Fai ha fakatotolo mo kumi 'a e ngaahi fakamatala 'oku ou fiema'u
Tauhi fanga monumanu	Taki ha kulupu
Tā fakatātā pe valivali	Teuteu'i mo ngaohi 'a e me'atokoni
Fokotu'utu'u ha va'inga mo e ngaahi kaungāme'a	[Tānaki atu 'eku ngaahi taukei]
Tō mo tauhi 'a e 'akau	[Tānaki atu 'eku ngaahi taukei]
Ngāue'aki 'a e ngaahi fakatātā ke vahevahe ai 'a e ngaahi fakakaukau	[Tānaki atu 'eku ngaahi taukei]

Fili he taimi ni 'a e ngaahi poto'i ngāue/'ilo 'oku ke loto ke ke ako lahi ange ki ai pe to e fakalakalaka'i.

Ko e Ngāue 'oku ou faka'amua 'i he Kaha'u/Misi (My Dream Job)

Kuo ke fakakaukau nai ki ha ngaahi ngāue te ke loto ke fai 'i ho'o tupu hake/fu'u lahi/kaha'u? 'I he konga 'i lalo', tohi pe tā ha fakatātā 'o ha ngāue te ke loto ke fai 'i he kaha'u. 'E lava ke ke fekumi ki ha ngaahi fakakaukau fekau'aki mo e ngāue 'i he Tahatū Career Navigator.

[Explore career ideas](#)

[Video library](#)

'Oku ke 'ilo nai ha taha 'i homou komiuniti 'oku ne fai 'a e ngāue ko ení? Ko e hā 'a e ngaahi me'a 'oku ne fai 'i he'ene ngāue? Kapau 'oku 'ikai te ke 'ilo ha taha 'oku ne fai 'a e ngāue ko iá, lau 'a e fakamatala fekau'aki mo e ngāue ko iá 'i he konga - Ngaahi Fakakaukau ki he Ngāue (Career Ideas) 'i he Tahatū Career Navigator.

Ngaahi Lēsoni mo e Ngaahi Halanga Ako

'Oku fa'a faka'ilonga'i 'e he ngaahi lēsoni 'i he 'apí akó 'oku ke fiefia/sai'ia aí 'a ho'o ngaahi tu'unga mahu'ingá, poto mo e ngaahi me'a 'oku ke sai'ia/manako aí. 'Ahi ki he Tahatū Career Navigator ke tokoni atu 'i ho'o fili 'a e ngaahi lēsoni 'oku taau mo koe. Ko e ngaahi lēsoni 'oku ou fiefia aí ko e:

[Explore NCEA subjects](#)

Tohi hifo 'a e ngaahi lēsoni 'e tokoni atu ke ke a'u ai ki ho'o ngaahi taumu'á pe ngaahi ngāue 'oku ke loto ke fai 'i he kaha'u. Fakakaukau ki he:

- Ngaahi lēsoni 'oku ke manako/sai'ia aí
- Ngaahi poto 'oku ke loto ke fakalakalaka'i
- Ngaahi me'a 'e 'aonga kiate koe 'i he kaha'u

'Oku ke fiema'u ha ngaahi fakakaukau? 'Oku 'i ai 'a e ngaahi fakahinohino 'i he Tahatū Career Navigator ke tokoni atu 'i ho'o fili lēsoni. 'E lava foki ke ke talanoa mo ho'o whānau (fāмили) pea mo kole fale'i mei ho'o kau faiakó.

[How to choose NCEA subjects](#)

[Path Finder](#)

Fekumi ki he ngaahi ngāue ki he kaha'ú

Ko e hā e ngaahi ngāue 'oku ke fie 'ilo ki ai? Ngāue'aki 'a e Tahatū ke kumi ai ha fakamatala fekau'aki mo e ngaahi ngāue ni, mo e ngaahi poto'i ngāue 'oku fiema'u'.

[Explore career ideas](#)

Ngaahi fakakaukau ngāue 'okú ne faka'anaua'i au	Ko e hā 'a e ngaahi tu'unga fakalakalaka (qualifications) pe ako-ngāue (training) 'oku fiema'u ki he ngaahi ngāue ko ení?	'Oku anga fēfē ha 'aho ngāue 'i he ngāue ko ení?

'Eku ngaahi taumu'a

Ko e taumu'a ko ha me'a 'okú ke loto ke a'usia pe lava'i. 'Oku hangē ia ha tāketi 'okú ke fakataumu'a ki ai. 'Oku tokoni 'a e ngaahi taumu'a ke:

- Tokanga taha ki he ngaahi me'a mahu'inga
- Fokotu'u ha ngaahi palani
- Hokohoko atu 'a e ngāue ki mu'a

Taumu'a 'o e ako

Ko 'eku taumu'a ki he ako ko e:

Fakatātā: 'Oku ou loto ke fili ha ngaahi lēsoni 'oku hohoalelei/felave'i mo 'eku ngaahi me'a 'oku ou sai'ia a'i mo 'eku ngaahi fakakaukau ki he kaha'ú.

Fakataumu'a ki he fekumi

Ko 'eku taumu'a fekumí ko e:

Fakatātā: 'Oku ou loto ke fekumi ki he ngaahi ngāue 'oku felāve'i mo e ngaahi lēsoni 'oku ou manako a'i.

Taumu'a Poto'i ngāue

Ko 'eku taumu'a poto'i ngāue ' ko e:

Fakatātā: 'Oku ou loto ke fakalelei'i 'eku poto'i ngāue fakataha mo e ni'ihī kehē 'aki 'eku kau ki ha kulupu ngāue pe kalapu.

Taumu'a ki he Komiuniti

Ko 'eku taumu'a komiuniti ko e:

Fakatātā: 'Oku ou loto ke tokoni 'i ha polokalama tānaki pa'anga ma'a e 'emau timi 'akapulu/malemale ke nau lava 'o 'alu ki he ngaahi fe'auhi fakafonua.

Ngaahi Sitepu Hoko mo e Ngaahi Ngāue

Ko e ngaahi ngāue (actions) ko e ngaahi sitepu te ke fai ke ke a’usia ai ho’o ngaahi taumu’a. ‘E lava ke toe fakafou pe liliu ‘a e ngaahi ngāue ko eni ‘i ha taimi pē ‘i ho’o ako mo ma’u ha ngaahi fakakaukau fo’ou.

Ngaahi Ngāue	Ko ‘eku Ngaahi Ngāue mo e Ngaahi Sitepu Hoko	Kakato
Fakatātā: Fekumi ki he ngaahi lēsoni ‘oku faaitaha mo ‘eku ngaahi me’a ‘oku ou sai’ia ai mo ‘eku ngaahi fakakaukau ki he kaha’ú.	Kau ki ha kalapu pe ko ha ngāue makehe ke langa hake ai ‘eku ngaahi ‘ilo mo ma’u ha taukei.	
Fakatātā: Fekumi ki ha fakakaukau ngāue.	Talanoa ki he ‘emau faiako va’inga(coach) fekau’aki mo e founa te u lava ai ‘o tokoni ‘i he tākaki pa’angá.	

Ko hai ‘e lava ke tokoni mai kiate au?

Ko hai ‘e lava ke ne poupou’i au ‘i he’eku ngaahi taumu’a mo e ngaahi ngāué (kau faiako, fāmili, kau faiako va’inga, pe ko ha taha kehe ‘oku ou faka’apa’apa’i)?

Hingoa ‘o e tokotaha poupou	Founa te nau lava ai ‘o tokoni mai kiate au ‘i he’eku ngaahi taumu’a mo e ngaahi ngāué

Fakakaukau Fakafoki/fakakaukau ako/fakakaukau hoko

Toe vakai’i ho’o palani ngāue (Journey Planner) ‘i loto ‘i he ta’ú pea fai ha ngaahi liliu kapau ‘oku fiema’u. Tali ‘a e ngaahi fehu’i ‘i lalo:

Ko e hā ‘a e ngaahi me’a fo’ou na’a ku ako fekau’aki mo au?

Ko e hā ‘a e ngaahi me’a fo’ou na’a ku ako fekau’aki mo e ngaahi ngāué?

Ko e hā ‘a e ngaahi me’a ‘oku ou loto ke toe fekumi ki ai ‘i he kaha’ú?